

UTVECKLINGSARBETET FÖR ENGAGERANDE ARBETE I SKOLGEMENSKAPEN GENOMFÖRS GENOM PILOTPROJEKT

- undervisnings- och kulturministeriet koordinerar det nationella utvecklingsarbetet för engagerande arbete i skolgemenskapen
 - för det lokala utvecklingsarbetet har beviljats sammanlagt 12,5 miljoner euro i finansiering för 2021–2023
- 24 pilotprojekt med sammanlagt 126 utbildningsanordnare
- 550 skolor inom den grundläggande utbildningen och 117 000 elever i årskurserna 5–9 deltar
- i finansieringen prioriteras arbete som förebygger frånvaro:
 - regional samordning och utveckling av en verksamhetsmodell för frånvaro
 - anställda som inte är bundna av undervisningsskyldigheten (skolcoachar)
 - lektioner med den egna gruppen (stärkande av känslö- och interaktionsfärdigheter, gruppbildning)

Tillhörighet, utanförskap och individuella önskemål – elevernas erfarenheter av främjande av välmående i skolan

Skolfrånvaro är ett utmanande och mångfacetterat problem. Därför bör också tillvägagångssätten för att förebygga och ingripa i detta utsträckas till individ- och samhällsnivå i stor utsträckning. Forskning (t.ex. Kearney 2016) har visat att det kan finnas flera olika orsaker till skolfrånvaron. De delas ofta in i individuella faktorer och miljöfaktorer, och de kan uppträda samtidigt, hopas och påverka varandra. Det är viktigt att ingripa i skolfrånvaron i ett tidigt skede, eftersom frånvaron har konstaterats ha samband med både försämrat välbefinnande och lärresultat. Enligt utredningar (t.ex. Määttä m.fl. 2020; Hietanen-Peltola m.fl. 2022) har antalet frånvaron inom den grundläggande utbildningen ökat under de senaste åren.

Under 2021–2023 genomför Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) en utvärdering av det engagerande arbetet i skolgemenskapen. Utvärderingen är en del av det nationella utvecklingsarbete som koordineras av undervisnings- och kulturministeriet och vars mål är att minska och förebygga frånvaro inom den grundläggande utbildningen samt skapa en positiv verksamhetskultur i skolorna. NCU:s utvärdering producerar information som stöd för det nationella utvecklingsarbetet och stöder samtidigt lokala aktörer i inriktningen av sitt eget utvecklingsarbete. Föremål för utvärderingen var administrativa och strukturella lösningar som möjliggör engagerande arbete i skolgemenskapen och främjar ingripande i frånvaro, praxis och pedagogiska lösningar som stöder förankringen i skolan och förebygger frånvaro samt tillvägagångssätt för att ingripa i frånvaro.

Med finansieringen för engagerande arbete i skolgemenskapen var det möjligt att anställa personal till skolorna som inte är bunden till undervisningsskyldigheten och vars uppgift är att utveckla och genomföra en modell för engagerande arbete i skolgemenskapen på lokal nivå (UKM 2021). Sådana anställda har arbetat med flera olika titlar inom utvecklingsverksamheten för engagerande arbete i skolgemenskapen. I utvärderingens datainsamling har anställda som inte är bundna till undervisningsskyldigheten kallats skolcoachar, eftersom det i det nationella utvecklingsarbetet har etablerat sig som ett gemensamt paraplybegrepp som omfattar alla olika benämningar som har använts i det lokala utvecklingsarbetet. Sammantaget har 105 sådana anställda arbetat med pilotprojekt för engagerande arbete i skolgemenskapen under läsåret 2022–2023.

I samband med utvärderingen samlade NCU in elevernas erfarenheter av skolcoachernas arbete i den egna skolan. NCU introducerade skolcoacharna i att genomföra datainsamlingen i den egna skolan med avbrott i lektionen. Skolcoacharna uppmanades att rikta datainsamlingen särskilt till sådana undervisningsgrupper som de hade arbetat med. Eleverna svarade på enkäten med sina egna mobiltelefoner under lektionen. Materialet samlades in från 52 olika skolor av 51 skolcoachar.

NCU:S UTVECKLANDE UTVÄRDERING STÖDER ENGAGERANDE ARBETE I SKOLGEMENSKAPEN

- NCU har genomfört utvärderingar under hela pilotperioden
- Bekanta dig med publikationerna på [NCU:s webbplats](#)
 - Den inledande kartläggningen skapade en lägesbild av de verksamhetsmodeller som används
 - Mellanrapporten sammanställde det första årets utvecklingsarbete
 - Utöver denna sammanfattningspublikation sammanfattas också klassföreståndarnas, vårdnadshavarnas och utbildningsanordnarnas erfarenheter
 - Slutrapporten publicerades i augusti 2023.

INSAMLING AV INFORMATION

- Enkäten genomfördes våren 2023 under skoldagen och riktades till elever i årskurserna 7–9.
- Projektarbetare som utförde arbete som inte var bundet till undervisningsskyldigheten, d.v.s. skolcoacherna, genomförde datainsamlingen med avbrott i lektionen.
- Enkäten riktades särskilt till sådana undervisningsgrupper som skolcoachens arbetsinsats hade riktats till under läsåret.
- Enkäten besvarades av totalt 3 833 elever från 52 olika skolor.

Skolengagemang förebygger frånvaro och främjar lärandet

Skolengagemang beskriver elevens förhållande till skolgången och studierna. På ett allmänt plan kan det sägas vara ett interaktionsförhållande mellan eleven och hans skolmiljö. Genom att beskriva mekanismerna för skolengagemang försöker man förstå förutsättningarna för regelbunden skolgång och framgång i skolan. Med hjälp av begreppet kan man rikta uppmärksamheten från elevens relativt bestående drag till skolmiljön, som man strävar efter att omforma så att den kan främja elevens välbefinnande och trivsel i skolan samt stödja förutsättningarna för lärande. Skolengagemang förebygger frånvaro och främjar lärandet (Virtanen 2016).

Majoriteten av eleverna förankrar sig i skolarbetet och upplever sitt skolarbete som betydelsefullt för sin framtid. Utmaningarna med skolengagemang har dock observerats öka vid övergången till högre årskurser. I västvärlden kan man också skönja en mer allmän trend där skolans roll och betydelse i de ungas liv håller på att förändras; skolan konkurrerar med andra livsområden, till exempel sociala medier, vad gäller att lära sig nytt och bygga gemenskaper. Barn och i synnerhet unga upplever inte nödvändigtvis skolan som betydelsefull för verkligheten i deras eget liv. Möjligheterna att påverka och göra val samt känslan av att klara sig och bli accepterad som man är stöder elevens skolengagemang. Interaktion, samarbete och mångsidiga arbetssätt stöder lärandet och främjar välbefinnandet. (Ulmanen 2017).

Litteraturen är ganska enig om att skolengagemang består av tre olika dimensioner: känslomässig, funktionell och kunskapsmässig. I teorierna om skolengagemang åskådliggörs en spiral av positiv skolgång alltså genom de tankar, känslor och handlingar som eleven förknippar med skolan. En viktig insikt som fås från denna strukturering är att den hjälper till att i allt högre grad rikta uppmärksamheten mot skolmiljön och olika metoder som kan stödja elevens positiva upplevelser av skolan och skolgången. (Wang & Eccles 2013).

Skolcoacherna stöder skolengagemang

Under de senaste åren har arbetsbeskrivningar som stöder skolornas välfärdsarbete och främjandet av gemenskap utvecklats med olika benämningar, betoningar och arbetsuppgifter på olika håll i Finland. Även ungdomsarbetet som kommunerna utför i skolor och på läroanstalter har ökat kraftigt. Kommunerna har många befintliga resurser och olika samarbetsformer mellan kommunens, välfärdsområdets och tredje sektorns aktörer, som för sin del stöder elevernas skolengagemang och skolnärvaro. Enligt NCU:s utvärdering har fler än en fjärdedel av skolorna hos utbildningsanordnarna som deltar i pilotprojektet personal utöver SKY-projektanställda som inte är bundna till undervisningsskyldigheten och som främjar välbefinnandet i skolgemenskapen. Det lönar sig att beakta olika aktörers roller och samarbetsformer när det gäller att ingripa i skolfrånvaro och stödja förankringen i skolan (Markkanen m.fl. 2022).

I utvecklingsarbetet för engagerande arbete i skolgemenskapen har mål fastställts för skolcoachernas arbete (Sergejeff 2023). Skolcoachernas arbete går ut på vardagligt bemötande i skolmiljön som stöder elevernas förankring och närvaro i skolan. Målet är att stödja ett positivt skolklimat, förebygga frånvaro och minska hindren för att vara i skolan på ett elevorienterat sätt. Skolcoachen stöder och stärker för sin del genomförandet av de principer som styr verksamhetskulturen och stödet för välbefinnandet som antecknats i elevhälso- och läroplanen. Den främjar elevernas delaktighet och gemenskap i skolan

tillsammans med den övriga personalen. Skolcoachen utför systematiskt arbete för att stödja elevernas välbefinnande och skolgång utifrån såväl gemenskapens, gruppernas som de enskilda elevernas synvinkel och behov (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2023).

I enlighet med de principer som fastställts i utvecklingsarbetet omfattar rollen för en anställd som inte är bunden till undervisningsskyldigheten att bemöta, lyssna och stödja samt flexibel handledning av eleverna under skoldagen i föränderliga situationer. Gemensamma drag i arbetets innehåll är bland annat tillgänglighet, rastverksamhet, arbete med samarbetspartner, riktat arbete och kontakt med eleverna. Skolcoachens arbete behövs i synnerhet för att stödja elevernas gruppbyggnad och främja samarbetet mellan olika aktörer. Dessutom har man upplevt behov av att stödja elever som har utmaningar med skolengagemang och den regelbundna skolgången. Skolcoachens verksamhet styrs av planer som främjar välbefinnandet i skolan, mål som ställts upp för arbetet samt skolans behov oberoende av coachens utbildningsbakgrund. Arbetet genomförs på ett sektorsövergripande sätt i samarbete med skolans personal, vårdnadshavare och nätverk. I egenskap av aktör inom den gemensamma elevvården deltar skolcoachen i att främja och upprätthålla välbefinnandet, tryggheten och trivseln på hela läroanstalten (Sergejeff 2023).

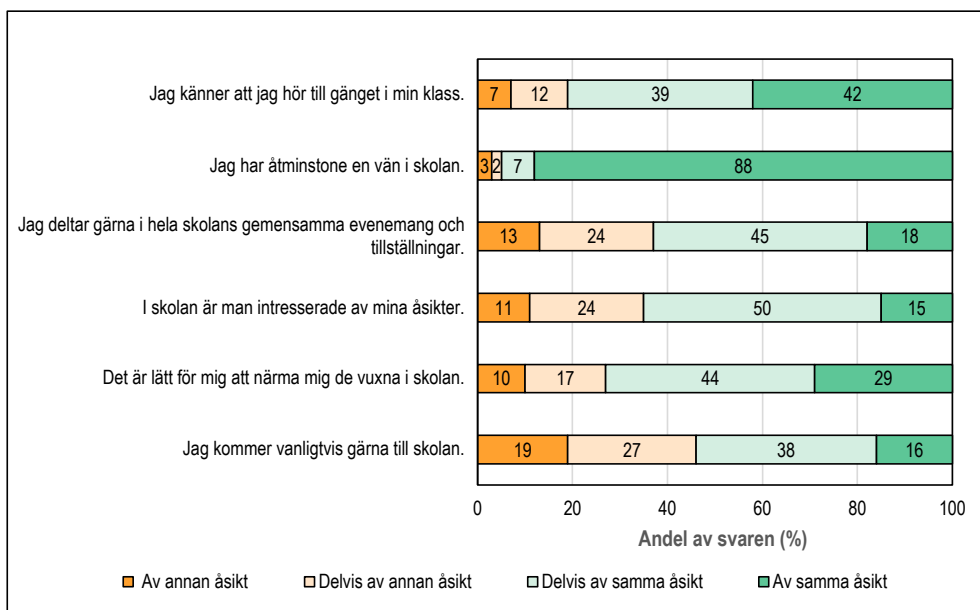
Fler än var tionde elev har svagt skolengagemang

Syftet med NCU:s enkät var att kartlägga elevernas erfarenheter av skolengagemang, arbete som inte är bundet till undervisningsskyldigheten samt hur detta arbete når olika elever. I enkäten kartlades som bakgrundsinformation sådana faktorer i anslutning till skolarbetet som har konstaterats ha samband med skolengagemang, oregelbunden skolgång och skolfrånvaro. Dessa är bland annat upplevelser av inlärningsproblem, förseningar från lektionerna och olovlig frånvaro samt upplevelser av att höra till skol- och klassgemenskapen, att bli hörd i skolan samt växelverkan mellan lärare och elever.

Enligt utvärderingsmaterialet kommer över hälften av eleverna gärna till skolan. En betydande andel, 46 procent av eleverna, var dock av annan åsikt om detta. Fyra femtedelar av eleverna känner att de hör till gänget i sin egen klass. Däremot deltar endast 63 procent av eleverna gärna i skolans gemensamma evenemang. Av de elever som svarade på enkäten är 5 procent helt eller delvis av annan åsikt om att de har åtminstone en vän i skolan. Utöver kamratrelationerna tillfrågades eleverna om deras upplevelser av delaktighet samt relationerna mellan skolans vuxna och elever. Två tredjedelar av eleverna upplever att man är intresserad av deras åsikter i skolan. En något större andel, 73 procent av eleverna, upplever att det är lätt för dem att närma sig de vuxna i skolan. Av dessa påståenden om tillhörighet, trivsel och att bli hörd gjordes också en summavariabel som beskriver skolengagemang och som utnyttjades som bakgrundsvariabel i analysen av materialet¹. Utifrån utvärderingsmaterialet hade 14 procent av eleverna svagt skolengagemang. Pojkarnas engagemang var något starkare än flickornas². Denna observerade skillnad var dock i praktiken mycket liten.

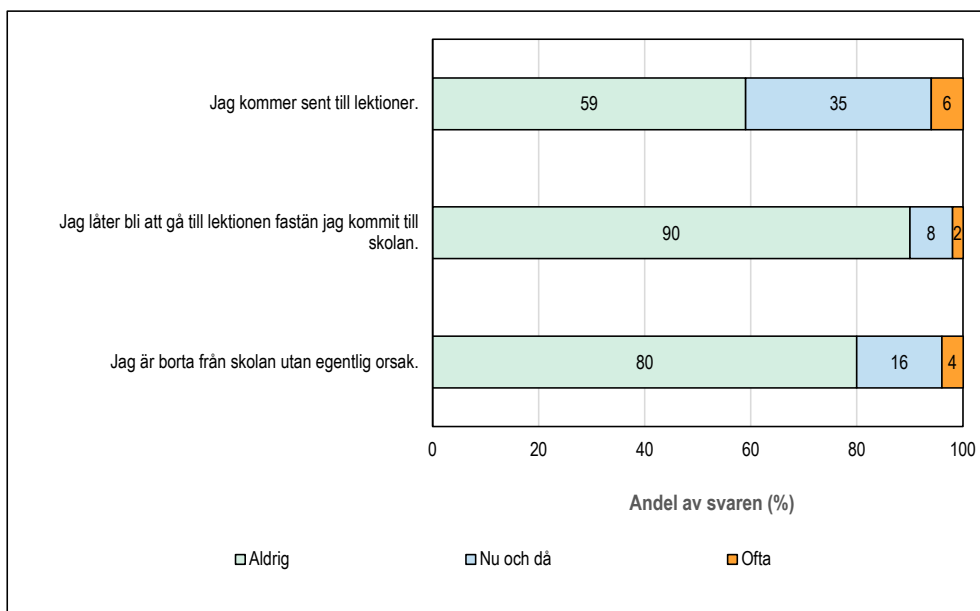
1 Skala 1–4; genomsnittlig summavariabel som bildats av påståendena "Jag känner mig en del av gänget i min egen klass", "Jag deltar gärna i hela skolans gemensamma evenemang och tillställningar", "Man är intresserad av mina i skolan", "Det är lätt för mig att närma mig de vuxna i skolan", "Jag kommer vanligtvis gärna till skolan". Summavariabeln delades in i två klasser: svagt skolengagemang, $mv < 2$, starkt skolengagemang, $mv > 2$.

2 Pojkar ($mv = 2,9$), Flickor ($mv = 2,7$). Skillnaden var statistiskt signifikant ($t=9,54$, $df=3520,26$), men i praktiken mycket liten (Cohen's $D=0,3$)

FIGUR 1. Elevernas upplevelser av interaktionsrelationer, trivsel och delaktighet i skolan (n = 3760–3808)

Utöver skolengagemang kartlades elevernas egna bedömningar av de första tecknen på oregelbunden skolgång och problematisk frånvaro. 6 procent av eleverna uppger att de ofta blir försenade från lektionerna, 2 procent låter ofta bli att gå på lektionerna även om de har kommit till skolan och 4 procent uppger att de ofta är borta från skolan utan tillstånd (figur 2). Nästan var femte elev (17 %) uppger att de i år har varit frånvarande så mycket att man har ingripit i det i skolan.

FIGUR 2. Elevernas egen upplevelse av skolgångens regelbundenhet (n = 3811–3833)

ANALYS AV MATERIALET

- De statistiskt signifikanta resultat som rapporteras i denna rapport är betydande minst på nivån 0,05.
- Effektstorlek användes för att berätta om skillnadernas storlek. I analyserna av effektstorlek har man för korstabellernas del använt Cramer's V, i tester av relativa andelar användes Cohen's H och i medelvärdesanalyser användes Cohen's D.
- Vid bedömningen av effektstorleken har man tillämpat de gränsvärden som används allmänt för varje test.

Skolcoacharna är välkända i skolgemenskapen – alla upplever dock inte att verksamheten är lättillgänglig

En förutsättning för en effektiv verksamhet är att eleverna är medvetna om att skolan har en anställd som främjar välbefinnande och gemenskap. Enligt utvärderingsmaterialet är skolcoacharna välkända i bland eleverna skolgemenskapen. Nästan fyra av fem elever (79 %) uppgav att de visste att en skolcoach arbetar i den egna skolan. Det är dock värt att notera att skolcoacharna är sämre kända bland de elever som har sämre skolengagemang. Av de elever som hade svagt skolengagemang var endast något över 70 procent medvetna om att en skolcoach arbetar i den egna skolan. Det fanns också skillnader mellan könen i hur kända skolcoacharna var. 85 procent av flickorna och 75 procent av pojkarna kände skolcoachen. Skillnaden är dock ganska liten.

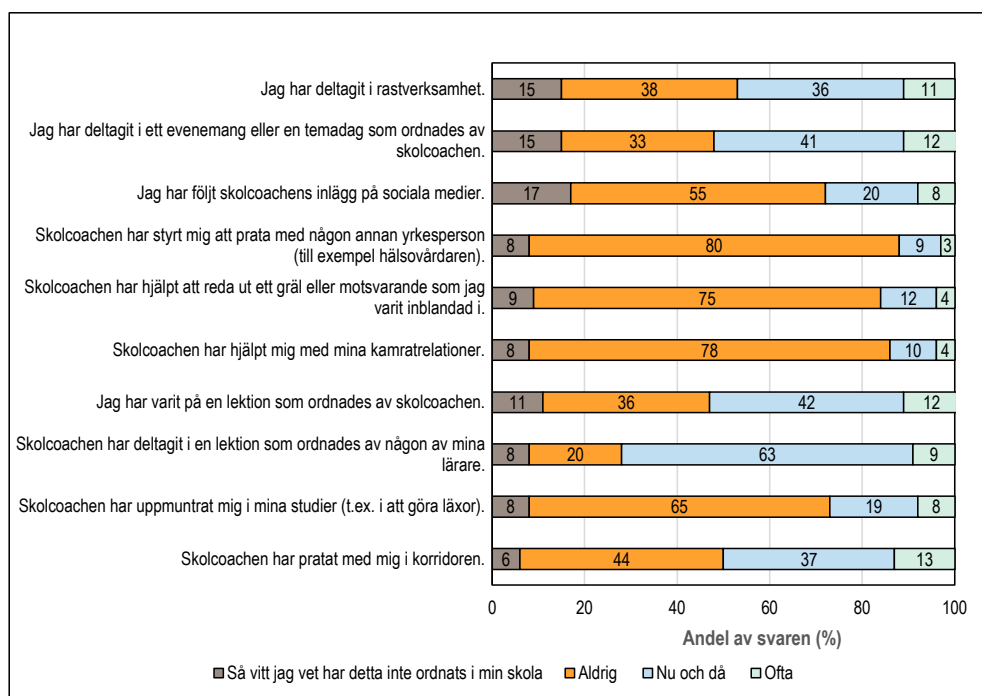
Utöver kännedomen om skolcoachen ombads eleverna bedöma hur tillgänglig verksamheten som skolcoachen ordnar är i den egna skolan. Lite under hälften (46 %) av eleverna som svarade på enkäten upplevde att det är lätt att gå med eller delta i verksamheten. En något mindre andel (44 %) av eleverna bedömde att det är lätt för dem att få kontakt med skolcoachen vid behov. Flickorna upplevde att skolcoacharna var lättare att närma sig än pojkarna, men skillnaden är ganska liten. Erfarenheten av hur tillgänglig skolcoacharnas verksamhet är varierade dock avsevärt mellan elever med svagt och starkt skolengagemang. Elever med svagt skolengagemang upplevde att det är betydligt svårare att delta i verksamheten och att det är svårare att få kontakt med skolcoachen.

Det finns skillnader i målen, tyngdpunkterna och arbetsformerna för skolcoacharnas arbete mellan olika skolor (Markkanen m.fl. 2022). Innehållet i skolcoacharnas arbete har strukturerats i utvecklingsarbetet för engagerande arbete i skolgemenskapen genom att arbetsformerna har delats in i arbetsformer för gemenskapligt och riktat arbete (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2023). Eleverna ombads beskriva närmare hur de har deltagit i den verksamhet som skolcoacharna ordnat i den egna skolan (figur 3). Utifrån utvärderingsmaterialet upplevde eleverna att skolcoacharnas arbetsformer i första hand fokuserade på gemenskapligt arbete. De vanligaste formerna av deltagande i verksamheten var deltagande i ett evenemang eller en temadag som skolcoachen ordnade, samtal med skolcoachen i korridoren, skolcoachens deltagande i någon lektion samt deltagande i rastverksamhet. Ungefär hälften av eleverna hade deltagit i dessa aktiviteter ofta eller då och då.

Enligt utvärderingsmaterialet var uppmuntran i studierna det vanligaste verksamhetssättet för riktat arbete som hörde till skolcoachens verksamhet. Något över en fjärdedel (27 %) av de elever som svarade på enkäten uppgav att skolcoachen ibland eller ofta uppmuntrade dem i studierna. Ett av målen med skolcoachens uppgift är att stödja elevernas inbördes kamratrelationer. 13 procent av eleverna uppgav att skolcoachen hjälpt till att reda ut en konfliktsituation där eleven varit inblandad. En något mindre andel av eleverna uppgav att skolcoachen då och då eller ofta hjälpt dem i deras kamratrelationer. Ungefär var tionde respondent berättade att skolcoachen väglett hen att prata med någon annan yrkesperson.

I det första skedet av utvärderingen av det engagerande arbetet i skolgemenskapen lyftes möten med eleverna samt att göra dem bekanta med verksamheten via sociala medier fram som ett betydande delområde i skolcoachens arbete. I en del av pilotprojekten hade man också styrt separata resurser till detta delområde (Markkanen m.fl. 2022). Enligt resultaten av denna enkät är skolcoacharna närvarande i sociala medier i stor utsträckning. Endast 17 procent av eleverna uppgav att skolcoachen i deras skola inte

publicerar inlägg på sociala medier. Något färre än var tionde elev berättade att de ofta följer skolcoachens uppdateringar i sociala medier, och var femte elev följer dem åtminstone då och då. Över hälften (55 %) av eleverna uppgav dock att de aldrig följer skolcoachens uppdateringar i sociala medier.

FIGUR 3. Elevernas bedömningar av hur mycket de har deltagit i verksamhet som skolcoachen ordnat i skolan (n = 3727–3787)

Skolcoacharnas verksamhet har många slags effekter

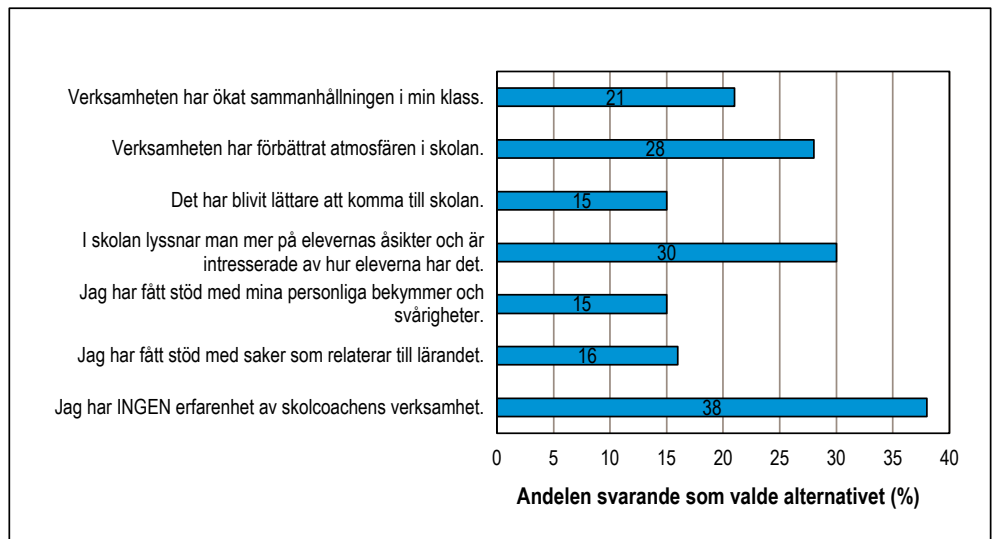
Alla elever som besvarade enkäten ombads också bedöma vilka erfarenheter de har av skolcoachens verksamhet och närvaro i skolan (figur 4). Något över en tredjedel (38 %) av eleverna uppgav att de inte har erfarenhet av skolcoachens verksamhet. Mest identifierade eleverna att skolcoachens verksamhet och närvaro hade påverkat att man i skolan lyssnar mer på elevernas åsikter och är intresserade av hur eleverna har det (30 %). Något fler än var fjärde elev (28 %) upplevde att skolcoachens verksamhet förbättrat atmosfären i skolan, och en femtedel upplevde att verksamheten ökat den egna klassens goda sammanhållning och/eller arbetsro. 16 procent av eleverna uppgav att de fått stöd i frågor som gäller lärandet och 15 procent uppgav att de fått stöd för sina personliga bekymmer och svårigheter. En lika stor andel av respondenterna upplevde att skolcoachens verksamhet och närvaro har gjort det lättare att komma till skolan.

ANALYS AV ÖPPNA SVAR

- Svaren på de öppna frågorna klassificerades med hjälp av Excel-programmet, där varje svar på varje fråga tematiserades i underkategorier enligt omnämmande så att ett enskilt svar kunde innehålla omnämmanden i flera olika underkategorier.

– Observationernas förhållande till antalet respondenter varierade beroende på fråga mellan 1,01 och 1,24, d.v.s. största delen av svaren var sådana där endast saker som hörde till en klass nämndes.

- Svar som klassificerats med hjälp av identifierare återfördes till hela materialet, varvid klasserna för öppna svar kunde granskas i förhållande till bakgrundsvariablerna.
- I texten talas det om omnämmanden som en klass eller ett tema har fått bland respondenterna. I de längre svaren kunde saker i flera olika klasser nämnas, varvid antalet som omnämmanden om ett visst tema återspeglas på är något större än antalet respondenter för frågan.

FIGUR 4. Elevernas erfarenheter av skolcoacharnas verksamhet och närvaro i skolan (n = 3833)

I elevernas upplevelser av de direkta effekterna av skolcoachens verksamhet fanns det också en viss skillnad mellan olika respondentgrupper. Skillnaderna mellan flickor och pojkar i de upplevda effekterna var små, men elevens skolengagemang påverkade också hur skolcoachens verksamhet upplevdes. Även i fråga om de direkta effekterna upplevde elever med starkt skolengagemang att skolcoachens verksamhet hade större inverkan än elever med svagare skolengagemang. Nästan hälften (48 %) av de elever som hade sämre skolengagemang uppgav att de inte hade erfarenhet av skolcoachens verksamhet. Erfarenheterna av verksamhetens effekter skilde sig särskilt i fråga om de effekter som identifierats på gemenskaps- och gruppnivå; elever med sämre skolengagemang identifierade att skolcoachens verksamhet hade inverkat mindre på gruppens sammanhållning och atmosfären i skolan. Däremot fanns det inga betydande skillnader i erfarenheterna av stöd för personliga bekymmer eller lärandet mellan elever med starkt skolengagemang och elever med svagt skolengagemang.

Eleverna gavs möjligheten att berätta mer om hur de har upplevt den verksamhet som skolcoachen ordnat med ett öppet svar. 16 procent av de elever som svarade på enkäten beskrev sina erfarenheter av skolcoachens verksamhet i de öppna svaren. I cirka fyrtio procent av svaren berättade eleverna dock inte närmare om upplevelsen, varken något positivt eller något negativt, utan de nämnde till exempel att de inte har någon erfarenhet eller att de inte vill berätta om den.

Drygt hälften av omnämmandena gällde goda erfarenheter av skolcoachens verksamhet. I beskrivningarna berättades helt enkelt att skolcoachen har varit trevlig, eller noggrannare att hen har varit till hjälp eller att hen har varit en bra kontakt. I en tredjedel av dessa beskrevs särskilt någon verksamhet som har gett goda erfarenheter.

trevlig och piggar upp skoldagarna! (elev)

Bra och underhållande. Skolcoachen har också hjälpt till med personliga ärenden. (elev)

Verksamhet som skolcoachen ordnar gör det roligare att gå i skolan. (elev)

Knappt en tiondel av omnämmandena uttryckte att skolcoachens verksamheten var onödig eller tråkig eller berättade om en dålig erfarenhet av verksamheten. I några svar berättade man till exempel att skolcoachen var mycket lite i skolan eller fokuserade selektivt endast på vissa elever och att hen därför var svår att närma sig.

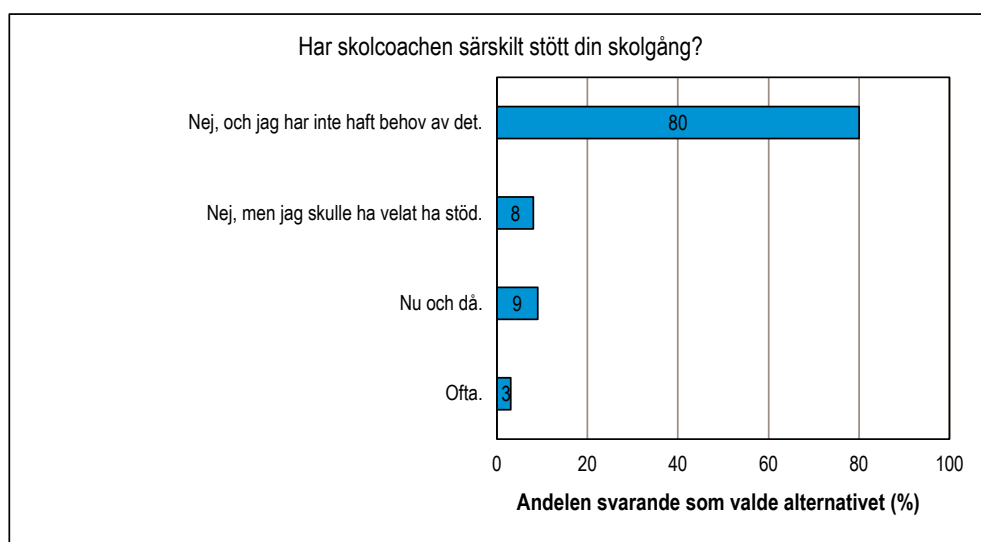
Känns lite onödigt... påverkar inte många eller nästan ingen jag känner (elev)

För konstigt och bara irriterande. (elev)

Sitter i sitt rum, gör ingenting och pratar inte med eleverna (elev)

När man jämför de öppna svaren från elever med svagt och starkt skolengagemang berättade en proportionellt större andel av dem med svagt skolengagemang om dåliga erfarenheter eller att verksamheten är onödigt och tråkig jämfört med dem som har starkt skolengagemang. På motsvarande sätt uppgav en betydligt större relativ andel av svaren som gavs av dem som har starkt skolengagemang att de har goda erfarenheter av skolcoachens verksamhet än av svaren från dem som har svagt skolengagemang.

Utöver de direkta effekterna av skolcoachens verksamhet tillfrågades eleverna närmare om deras erfarenheter av den riktade verksamhet som skolcoachen ordnar (figur 5). Fyra av fem elever som svarade på enkäten uppgav att skolcoachen inte särskilt har stött deras skolgång och att de inte har upplevt något behov av det. 9 procent av de elever som svarade uppgav att skolcoachen inte har stött deras skolgång, men att de önskade att hen hade gjort det. 9 procent av eleverna hade fått skolcoachens stöd för sin skolgång då och då, och 3 procent hade fått stöd ofta.

FIGUR 5. Riktat stöd och uppmuntran som eleverna fått av skolcoacherna (n = 3833)

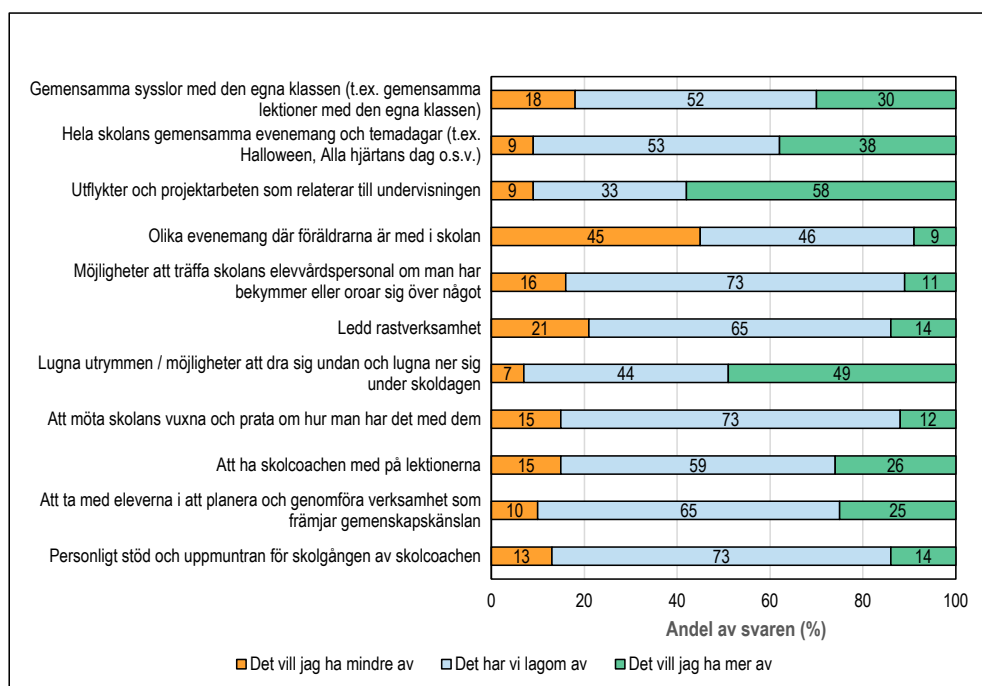
Till de elever som åtminstone då och då hade fått stöd av skolcoachen för sin egen skolgång (n = 438) ställdes preciserande frågor om stödet. Vanligtvis berättade eleverna att de fått hjälp i frågor som gäller lärandet (72 %), i frågor som gäller deras egna personliga bekymmer (39 %) samt i frågor som gäller kamratrelationer (34 %). Något under en femtedel av de elever som fått personligt stöd hade fått stöd i frågor som gällde elevens hemförhållanden. 7 procent hade fått hjälp i andra ärenden. Här nämndes bl.a. mobbning och allmänna frågor om psykiskt välbefinnande.

Elever som fått hjälp och stöd personligen ombads också bedöma hur nyttig de har upplevt hjälpen eller stödet från skolcoachen på skalan 1–10. I regel är elevernas erfarenhet av den hjälp eller det stöd som skolcoachen erbjuder mycket positiv, medelvärde för vitsorden var 8,6 och medianen var 9. Svaren är dock splittrade, variationsintervallet var från vitsord 1 till vitsord 10.

Det finns variationer mellan eleverna i fråga om hurdana verksamhetsätt som behövs för att främja skolengagemang

Utöver erfarenheterna från skolcoachens verksamhet kartlade enkäten också elevernas erfarenheter av vilken verksamhet de anser stödja dem i att komma till skolan och trivas där. I enkäten ombads eleverna bedöma genomförandet av olika verksamhetsformer och behovet av dem i den egna skolan. I svarsalternativen ingick verksamhetsformer med anknytning till såväl undervisningen och elevvårdstjänsterna som främjandet av den allmänna gemenskapen och välbefinnandet. Eleverna bedömde dessa på en trestegsskala genom att fundera på vad de önskar mindre av, vad det finns lagom av i den egna skolan och vad de önskar mer av.

Resultaten visar att majoriteten av eleverna är ganska nöjda med de nuvarande verksamhetsätten (figur 6). För nästan alla svarsalternativ hade över hälften av de elever som svarade valt alternativet "detta har vi lagom av". Enligt svaren önskade eleverna mest mer utfärder eller projektarbete i anslutning till undervisningen (58 % av respondenterna önskade mer av dessa), lugna utrymmen (49 % av eleverna önskade mer av dessa), gemensamma evenemang och temadagar för hela skolan (38 % av eleverna önskade mer av dessa) samt gemensamma aktiviteter med eleverna i den egna klassen (30 % av eleverna önskade mer av dessa). En fjärdedel av eleverna önskar också att eleverna ska inkluderas i planeringen och genomförandet av verksamhet som främjar gemenskap. Det är dock anmärkningsvärt att för alla dessa verksamhetsformer önskade ungefär var åttonde elev att det skulle finnas mindre av verksamheten i fråga i den egna skolan.

FIGUR 6. Elevernas bedömningar av hurdan verksamhet som önskas i skolan för att främja välbefinnande och gemenskap (n = 3621–3711)

Det är viktigt att beakta att verksamhetsformer som främjar gemenskap inte är meningsfulla för alla elever på samma sätt. Det finns stora variationer mellan olika elever i fråga om elevernas önskemål. Utifrån resultaten har elevernas skolengagemang ett samband med hurdan verksamhet de önskar. De elever som redan har starkt skolengagemang var på det hela taget nöjdare med hur vanliga de nuvarande verksamhetssätten är. Däremot fanns det fler elever bland dem med svagare skolengagemang som önskade mindre av vissa verksamhetsformer och färre som var nöjda med den nuvarande verksamheten. Skillnaden är störst för de verksamhetsformer som kartlägger den bemötande verksamheten. Av de elever som har ett starkare skolengagemang önskar 11 procent mindre personligt stöd och uppmuntran av skolcoachen, medan var fjärde elev som har ett svagare skolengagemang önskar detta. Nästan fyra femtedelar av de elever som har ett starkt skolengagemang upplever att det finns en lämplig mängd av detta, medan hälften av de elever som har ett svagare skolengagemang tycker så. Av eleverna med starkt skolengagemang önskar 12 procent mer personligt stöd av skolcoachen, medan 26 procent av elever med svagare engagemang önskar mer stöd av skolcoachen. Liknande skillnader finns mellan erfarenheterna hos elever med starkt och svagt skolengagemang i hur de önskar möta de vuxna i skolan och diskutera hur de har det med dem. Av de elever som hade ett starkt skolengagemang önskade 12 procent mindre av detta, medan fler än var tredje (37 %) av dem som hade ett svagare engagemang tyckte så. Gemensamma aktiviteter med elever i den egna klassen och gemensamma evenemang för hela skolan var också sådana former av verksamhet som främjar välbefinnande och gemenskap där önskemålen hos elever med svagt skolengagemang fördelades. En betydande del av dessa elever önskade både mer och mindre av dessa, medan färre av dem var nöjda med den nuvarande situationen än av eleverna med starkt skolengagemang. Lugna utrymmen eller möjligheter att dra sig tillbaka och lugna ner sig under skoldagen är den enda formen av verksamhet som främjar gemenskap och välbefinnande som en betydande del (62 %) av eleverna med svagt skolengagemang önskar att den egna skolan hade mer av. Nästan hälften (47 %) av eleverna med starkt skolengagemang önskar också fler sådana möjligheter.

Eleverna tillfrågades dessutom med öppna frågor "Vilken typ av verksamhet önskar du dig mer av?" och "Vad önskar du dig mindre av?". Av dem som svarade på enkäten svarade 37 procent på den första frågan och 31 procent på den andra.

När eleverna frågades hurdan verksamhet de skulle önska sig mer av var knappt en tredjedel av svaren sådana där de inte kunde namnge någon tydlig verksamhet eller något annat önskemål. Nästan hälften av elevernas svar nämnde att de ville ha fler organiserade aktiviteter i skolan: aktiviteter för raster, temadagar och evenemang, utflykter samt aktiviteter för gruppbildning i klassen eller skolan.

En knapp femtedel av elevernas omnämningen önskade till exempel mer idrott, rastverksamhet eller roliga aktiviteter. Allmänt taget ville de alltså ha fler möjligheter till självständig eller handledd verksamhet.

Överhuvudtaget aktiviteter, det blir tråkigt att bara sitta på lektioner. (elev)

Aktiv verksamhet, inte nödvändigtvis tävlingar, men gemensam verksamhet... (elev)

allt möjligt roligt och motiverande (elev)

I drygt en tiondel av svaren nämndes olika temadagar, evenemang och projekt. De flesta önskemålen var helt enkelt formulerade som en temadag, så man kan inte skilja åt mellan evenemang med anslutning till studierna och evenemang utanför studierna. I en handfull önskemål hade man tydligt föreslagit temadagar eller projekt med anknytning till studierna. Mer detaljerade förslag på evenemang eller teman som förekom oftare än andra var till exempel idrottsturneringar, diskon och evenemang med anknytning till olika helgdagar (halloween, Alla hjärtans dag o.s.v.).

Fler temaveckor och fester (elev)

*Jag önskar fler utfärder och temadagar med anknytning till undervisningen (elev)
utflykter och gemensamma grejer med klassen, veckor för psykisk hälsa och sådana grejer (elev)*

I en tiondel av svaren nämnde eleverna att de önskar olika utflykter. En handfull av dessa var önskemål om utflykter i anslutning till undervisningen. En knapp femtedel av dessa omnämmanden som önskade utflykter gällde särskilt utflykter med den egna klassen (klassutflykter).

Till exempel olika slags klassutflykter till något trevligt ställe. Jag har inte haft sådana på flera år (delvis på grund av corona). (elev)

Utfärdare till olika platser från lämpliga läroämnen (elev)

I allmänhet önskades det mer gruppbildning med den egna klassen i några av svaren på denna fråga. Oftast önskade eleverna i dessa svar aktiviteter för att öka sammanhållningen eller lektioner där man *bekantar sig* under ledning av antingen läraren eller skolcoachen. På motsvarande sätt önskades gruppbildning med hela skolan i några svar.

Gemensamma lektioner med klassen där man inte skulle studera utan mer skulle bekanta sig med varandra. (elev)

Gemensamt med parallellklassen. (elev)

Det klart vanligaste önskemålet var alltså någon form av organiserad verksamhet. Utöver organiserad och handledd verksamhet nämndes också mer allmänna möten och möjligheterna till det i skolmiljön. I några svar önskade eleverna lätt kontakt eller avslappnat umgänge med skolcoachen eller någon annan vuxen. En del önskade också att skolcoachen skulle delta i lektionerna.

Bara att vara och prata om personliga bekymmer (elev)

Skolcoachen skulle få vara med på lektionerna mer. (elev)

Likaså fick olika materiella önskemål (utrymmen, utrustning, priser, kafferaster o.s.v.) några omnämmanden i svaren. I fråga om utrymmen önskades såväl olika lugna utrymmen dit man kunde dra sig tillbaka som allmänna uppehållsrum. Det önskades också fler olika redskap och lokaler för idrott och motion.

Jag skulle vilja att skolan hade platser (även inomhus) där man t.ex. kunde göra läxor eller umgås med kompisar. (elev)

Jag önskar mer verksamhet där jag till exempel kan vara i lugn och ro en stund i ett tyst utrymme. (elev)

Fler rastredskap som kan hyras (elev)

Även i fråga om de önskemål som framfördes i de öppna svaren kunde man identifiera en skillnad mellan elever med svagt eller starkt skolengagemang. Dessa elevers önskemål skiljde sig från varandra i fråga om organiserad verksamhet, i synnerhet allmänna aktiviteter och evenemang samt mer avslappnat umgänge och lätta kontakter. Eleverna med starkt skolengagemang önskade relativt sett fler evenemang och organiserade aktiviteter. Eleverna med svagare skolengagemang önskade däremot proportionellt sett fler möjligheter till avslappnade kontakter. När man granskar de öppna svaren per bakgrundsvariabel är det dock skäl att beakta att det var frivilligt att svara på de öppna frågorna. De som överhuvudtaget gett något slags svar på en öppen fråga kan redan vara en utvald grupp av mer aktiva respondenter. Största delen av svaren är också mycket

korta, ett eller två ord. Att samla in elevernas önskemål och mer ingående och omfattande kvalitativt material skulle alltså kräva mer (svars)tid samt olika genomförandeformer (till exempel en intervju, en enkät som endast innehåller öppna frågor eller längre skriftprodukter).

En öppen fråga användes också för att fråga hurdan verksamhet eleverna önskar att det fanns mindre av i den egna skolan. Mer än hälften av svaren på denna fråga innehöll dock ingen namngiven sak som eleverna önskade att det fanns mindre av. Saker som gäller studier eller skolgången – såsom (angivna ämnen eller *traditionella*) lektioner, prov, uppgifter, tidiga morgnar, långa dagar – fick flest omnämmanden; nästan en fjärdedel av omnämmandena innehöll önskemål om att minska den traditionella undervisningen eller lättare studier mer allmänt.

Att sitta i klassen och bara göra uppgifter (elev)

det finns alltför mycket studier och det finns alltför många prov och skolvägen är för lång och skolan tar upp all tid (elev)

Knappt en tiondel av omnämmandena gällde organiserat program eller obligatorisk verksamhet, som eleverna önskade sig mindre av. Omnämmandena gällde antingen temadagar och evenemang i allmänhet, eller mer specifikt *tråkigt* eller *tvingat program*. I några av dessa svar önskade eleverna också mindre gruppbildning.

Jag tycker att en del av temadagarna i skolan (t.ex. klädfärgen betyder något) är lite onödiga eftersom största delen av eleverna ändå inte deltar. (elev)

Obligatorisk gruppbildning när det är tydligt att det inte fungerar (elev)

jag önskar färre obligatoriska raster utomhus (elev)

Avslutningsvis

Skolcoacherna är välkända bland eleverna och de utför ett betydande arbete i skolgemenskapen som främjar elevernas gemenskapskänsla och välbefinnande. Eleverna identifierade att arbetet har många slags direkta effekter. I arbetet med att utveckla det engagerande arbetet i skolgemenskapen har arbetet som utförs av anställda som inte är bundna till undervisningsskyldigheten utvecklats under två läsår. Materialet som samlats in från eleverna visar att även eleverna själva bedömer att verksamheten starkt riktar sig mot de uppställda målen: verksamheten är i första hand förebyggande och gemenskaplig, och de riktade verksamhetsformerna utgör en mindre del av verksamheten.

Det första skedet av utvärderingen av det engagerande arbetet i skolgemenskapen lyfte fram att eleverna i den kvalitativa materialinsamlingen särskilt betonade betydelsen av vardagliga möten i skolgemenskapen. Eleverna önskade mer tid för att berätta om hur de har det och bekanta sig med andra som en del av undervisningen. Skolornas personal betonade däremot i första hand olika evenemang och temadagar i främjandet av gemenskaps känslan (Markkanen m.fl. 2022). Även detta utvärderingsmaterial stärkte uppfattningen om att elevernas önskemål särskilt gäller gemensam verksamhet med den egna klassen som genomförs som en del av undervisningen. Nästan en tredjedel av eleverna önskade flera separata lektioner som siktade på gruppbildning och att bekanta sig, men en betydande del av eleverna (18 %) upplevde också att det borde finnas färre sådana lektioner. Det är särskilt anmärkningsvärt att trots att en tredjedel av eleverna önskar fler evenemang som är gemensamma för hela skolan, upplever en tredjedel av eleverna att det inte är trevligt för dem att delta i skolans gemensamma evenemang och tillställningar. Det är viktigt att fundera på hur man kunde utveckla hela skolans

gemensamma evenemang och tillställningar för att de ska vara så välkomnande och trevliga som möjligt för olika elever. I enlighet med resultaten från utvärderingens första skede betonades främjandet av gemenskaps känslan som en del av undervisningen, såsom olika utfärder och projektarbeten, i elevernas önskemål. Dessutom betonades i elevernas önskemål tysta utrymmen där det är möjligt att lugna ner sig under rasterna. Det lönar sig också att beakta dessa aspekter när man utvecklar inriktningen av skolcoachens arbete. Även de öppna svaren lyfte fram att eleverna har individuella önskemål. Evenemangen och temadagarna nämndes både under ”det här önskar jag mindre av” och ”det här önskar jag mer av”. I elevernas öppna svar framkom uppskattningen för att det finns någon i skolan som man kan prata med och som är närvarande. Att vara närvarande i skolgemenskapen kan vara nyckeln till att se olika elever och identifiera deras olika önskemål.

Nya verksamhetssätt etableras inte i skolgemenskapen på ett ögonblick. Utvärderingsmaterialet visar att trots att projektarbeterna är ganska välkända i skolgemenskapen är ändå verksamheten inte lika lättillgänglig ur alla elevers synvinkel. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid eleverna med svagt skolengagemang. Utvärderingsmaterialet visade att dessa elever mer sällan var medvetna om skolcoacharnas verksamhet i skolgemenskapen. Utifrån resultaten kan man konstatera att allmän verksamhet som främjar gemenskapskänslan inte räcker till för att bjuda in dessa elever, utan det är viktigt att tillsammans med eleverna söka många olika eller till och med helt nya former av arbete som främjar gemenskap. Även stödet för skolengagemang i ett tidigt skede betonas, eftersom materialet visar att en del av de elever som i högstadiet har svagt skolengagemang förhåller sig mycket kritiskt till all verksamhet som främjar gemenskap. När man planerar verksamhet som främjar gemenskap är det viktigt att särskilt beakta de elevers erfarenheter och önskemål som har svagare skolengagemang. En elev som inte upplever att den egna klassgemenskapen är trygg för hen själv och att det är lätt att närma sig de vuxna i skolan ser också olika verksamhetssätt som främjar gemenskapen på ett annorlunda sätt än en elev vars sociala ställning i klass- och skolgemenskapen är stark. Elevernas önskemål borde inte kartläggas i skolgemenskapen endast genom att höra majoritetens åsikter, utan det är viktigt att i skolan kartlägga elevernas tankar och önskemål genom att utnyttja många olika slags inkluderande verksamhetssätt. Att använda olika sätt att höra eleverna gör det möjligt för olika elever att lyfta fram sina erfarenheter och ökar elevernas entusiasm för att påverka och delta i att planera gemensam verksamhet.

Källor

- Kouluvalmentajatyön käsikirja 2023. Handbok som stöd för de anställda som inte är bundna till undervisningen. Utveckling av engagerande arbete i skolgemenskapen.
- Kearney C. 2016. Managing school absenteeism at multiple tiers: An evidence-based and practical guide for professionals. Oxford University Press.
- Markkanen, E-L., Rumpu, N., Saarinen, J., Hyvärinen, N., Henriksson, P., Lantela, L., Lumme, M., Paalasmaa, J., Palmu, M. & Palmu, I. 2022. Utvärdering av engagerande arbete i skolgemenskapen – Delrapport om utvärderingen. Nationella centret för utbildningsutvärdering. Publikationer 20:2022.
- Markkanen, E-L., Saarinen, J. & Rumpu, N. 2022. Toimintamallit poissaolojen ehkäisemiseen, puuttumiseen ja seurantaan perusopetuksessa - Sitouttavan kouluyhteisötyön alkukartoituksen tuloksia. Nationella centret för utbildningsutvärdering. Sammandrag 3:2022.
- Määttä, S., Pelkonen, J., Lehtisare, S. & Määttä, M. 2020. Kouluakäymättömyys Suomessa. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Utbildningsstyrelsen. Rapporter och utredningar 2020:9.
- Kouluvalmentajatyön käsikirja 2023. Handbok som stöd för de anställda som inte är bundna till undervisningen. Utveckling av engagerande arbete i skolgemenskapen.
- Ulmanen, S. 2017. Miten kiinnittyä kouluun? Oppilaiden näkökulma koulutyöhön kiinnittymisen haasteisiin. Acta Universitatis Tamperensis 2289. Tammerfors: Tammerfors universitet.
- Wang, M & Eccles, J. 2013. School context, achievement motivation, and academic engagement: A longitudinal study of school engagement using a multidimensional perspective. Learning and Instruction, Volume 28, 2013, s. 12–23. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2013.04.002>.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

PL 380 (Hakaniemenranta 6)
00531 Helsinki

+358 29 533 5500

Nationella centret för utbildningsutvärdering

PB 380 (Hagnäskajen 6)
00531 Helsingfors

kirjaamo@karvi.fi

Finnish Education Evaluation Centre

P.O. Box 380 (Hakaniemenranta 6)
FI-00531 HELSINKI

[karvi.fi](https://www.karvi.fi)